

Nr 101

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m.; given Stockholms slott den 17 mars 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1. lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande och

2. lag angående upphävande av 10 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Enligt Vårt nådiga beslut:

GUSTAF ADOLF

Rune B. Johansson

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till lagstiftning som ger Kungl. Maj:t rätt att förordna, att kommuner i område som utgör en enhet i bostadsförsörjningshänseende skall anordna gemensam bostadsförmedling. Meddelas sådant förordnande, blir kommunerna skyldiga att samverka i kommunalförbund för bostadsförmedlingsverksamheten och att tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder. Dessa grunder och bostadsförmedlingarnas tillgång till bostäder har behandlats i prop. 1967: 100.

Vidare föreslås skyldighet för kommun att fortlöpande samla uppgifter om bostadsförsörjningen i kommunen och att genom lämpligt organ informera de bostadssökande härom. Slutligen föreslås att den nuvarande verksamheten med kommunala bostadsbyggnadsprogram lagfästs.

Lagändringarna föreslås träda i kraft vid utfärdandet.

Förslag

till

Lag**angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande**

Härigenom förordnas, dels att 2 och 3 §§ lagen den 10 juli 1947 om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 4 §, av nedan angiven lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 §.

Kommun är — — — — — för bostadsförsörjningsändamål.
Från skyldighet — — — — — Kungl. Maj:t föreskriver.

Genom lämpligt organ skall kommun fortlöpande samla uppgifter om bostadsförsörjningen i kommunen och på begäran underrätta bostadsökande om möjligheterna att få bostad i kommunen, bostädernas belägenhet, storlek och utrustning, bostadskostnader samt andra förhållanden som bostadsökande behöver kännedom om.

3 §.

Kommun med mera än 10 000 invånare, så ock annan kommun, beträffande vilken Kungl. Maj:t med hänsyn till bebyggelsens snabba utveckling eller andra särskilda omständigheter så föreskrivit, skall till ledning för kommunens framtida åtgärder med avseende å bostadsproduktion inom kommunen uppgöra bostadsförsörjningsplan. Sådan plan skall upprättas efter samråd med den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer samt efter antagandet tillställas nämnda myndighet.

Bostadsförsörjningsplan skall län-

I den omfattning som Kungl. Maj:t bestämmer skall kommun fortlöpande upprätta bostadsbyggnadsprogram i syfte att främja att bostadsbyggandet inom kommunen förberedes och genomföres på ett ändamålsenligt sätt.

Bostadsbyggnadsprogram skall upprättas efter samråd med myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer och tillställas myndigheten.

Närmare föreskrifter om bostadsbyggnadsprogram meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

da till huvudsaklig efterrättelse beträffande bostadsproduktionen inom kommunen. Erfordras mera väsentliga avvikelser från planen skall ny plan upprättas.

Närmare föreskrifter angående upprättandet av bostadsförsörjningsplan meddelas av Kungl. Maj:t.

4 §.

Om det behövs för bostadsförsörjningens främjande, äger Kungl. Maj:t förordna, att kommun skall anordna avgiftsfri bostadsförmedling samt att kommuner i område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende skola anordna gemensam sådan förmedling och tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder.

Har förordnande meddelats om gemensam bostadsförmedling, skola de deltagande kommunerna handha denna i kommunalförbund. Enas de icke om förbundsordningen eller ändring av den eller om ordförande i förbundets fullmäktige eller styrelse, beslutar länsstyrelsen eller, om kommuner i mer än ett län beröras, Kungl. Maj:t. I övrigt gäller lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag**angående upphävande av 10 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429)
om hyresreglering m. m.**

Härigenom förordnas, att 10 § lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över inrikesärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 17 mars 1967.

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLM-
QVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON,
GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN.

Chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Johansson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *gemensamma bostadsförmedlingar m. m.* och anför.

Inledning

1962 års bostadsförmedlingsutredning¹ tillsattes med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1962 av dåvarande chefen för socialdepartementet för att utreda frågor om bostadsförmedlingens organisation och principer. Den 29 november 1963 uppdrog Kungl. Maj:t på min föredragning åt utredningen att skyndsamt med förtur lägga fram förslag till åtgärder för att få till stånd en gemensam och effektivare bostadsförmedling för kommuner som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende. Till fullgörande av det sistnämnda uppdraget har utredningen den 10 september 1965 lämnat betänkandet »Gemensamma bostadsförmedlingar» (SOU 1965:51). I betänkandet undersöks de lagtekniska förutsättningarna för att anordna kommunal bostadsförmedling som är gemensam för flera kommuner.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens hyresråd, kommunalrättskommittén, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Kopparbergs län, stadskollegiet i Stockholm, som bifogat yttranden från vissa kommunala myndigheter i staden, Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Hyresgästernas riksförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges allmännyttiga bostadsföretag (SABO), Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund (HSB), Svenska Riksbyggen, Svenska stads-

¹, Lagmannen Folke Nyqvist, ordförande, direktören Claes Breitholtz, förbundsjuristen Mats Edling, numera statsrådet Lennart Geijer och biträdande stadsrevisorerna Sture Lennerfors.

förbundet, Svenska kommunförbundet, Stockholms förorters samarbetsnämnd, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Stor-Göteborgs samarbetskommitté och Göteborgs förorters förbund. Länsstyrelserna har bifogat yttranden från sammanlagt 15 städer, 5 köpingar, 15 landskommuner och 10 kommunblocks samarbetsnämnder.

Den 6 december 1966 har utredningen lämnat sitt slutbetänkande »Komunal bostadsförmedling» (SOU 1967: 1). Där behandlar utredningen bl. a. bostadsförmedlingarnas tillgång till bostäder, frågan om s. k. obligatorisk bostadsförmedling samt bostadsförmedlingarnas verksamhet och anvisningsnormer vid lägenhetsfördelningen.

Över slutbetänkandet har efter remiss yttranden avgivits av arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens hyresråd, överståthållarämbetet — som bifogat yttranden från Stockholms stad — länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län — vilka bifogat yttranden från kommuner — Svenska byggnadsentreprenörföreningen, Näringslivets byggnadsdelegation, Hyresgästernas riksförbund, Sveriges fastighetsägareförbund, SABO, HSB, Svenska riksbyggen, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Stockholms förorters samarbetsnämnd, Stor-Stockholms planeringsnämnd, Stor-Göteborgs samarbetskommitté, Göteborgs förorters förbund och Malmö förorters samarbetsnämnd. Yttranden har därjämte lämnats av överbefälhavaren, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Utlandssvenskarnas förening.

Frågorna om bostadsförmedlingarnas tillgång till bostäder, obligatorisk bostadsförmedling och anvisningsnormerna har jag anmält tidigare denna dag i samband med förslag till riktlinjer för bostadspolitiken m. m. (prop. nr 100). De förslag som bostadsförmedlingsutredningens betänkanden i övriga delar föranleder mig att lägga fram och vilka fordrar lagstiftning vill jag anmäla nu. Samtidigt torde jag få anmäla förslag om en lagändring som föranleds av verksamheten med kommunala bostadsbyggnadsprogram.

Gemensamma bostadsförmedlingar

Nuvarande förhållanden

Den statliga bostadspolitiken förutsätter olika åtgärder från kommunernas sida. De grundläggande bestämmelserna härom finns i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande (bostadsförsörjningslagen). Enligt den ursprungliga lydelsen av lagens 1 § ägde kommun, om den fann det påkallat för att främja bostadsförsörjningen inom kommunen, ställa medel till förfogande för att enligt de grunder och i den ordning som kommunen bestämt användas till åtgärder i syfte att nedbringa inom kommunen bosatta personers kostnader för anskaffande eller innehav av en fullvärdig bostad.

Sedan det visat sig önskvärt att kunna utsträcka en kommuns befogenhet att vidta åtgärder till bostadsförsörjningens främjande till annan kommun i den mån de berörda kommunerna utgjorde en enhet i bostadsförsörjningshänseende, ändrades 1 § bostadsförsörjningslagen genom lag den 18 december 1959 (nr 605). Efter lagändringen äger kommun, om den finner det påkallat för att främja bostadsförsörjningen inom kommunen eller område, i vilket kommunen ingår och som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende, ställa medel till förfogande att enligt de grunder och i den ordning som kommunen bestämt användas till åtgärder i syfte att nedbringa den enskildes kostnader för anskaffande eller innehav av en fullvärdig bostad. En förutsättning för att en kommun skall få bedriva sådan verksamhet inom annan kommun är dock att denna kommun samtyckt till det.

I anslutning till begreppet »enhet i bostadsförsörjningshänseende» erinrar jag om det under senare år bedrivna reformarbetet beträffande rikets indelning i borgerliga primärkommuner. En grundläggande princip härvidlag är att de tillämnade nya kommunerna skall utgöras av näringsgeografiskt sammanhängande regioner, om inte särskilda förhållanden föranleder undantag (se prop. 1961:180). Planer för länens indelning i kommuner har numera upprättats för hela landet och fastställt av Kungl. Maj:t.

Beträffande storstadsregionerna, där speciella förhållanden ansetts föreligga inför den tilltänkta kommunindelningsreformen, har 1961 års storstadsutredning lagt fram två betänkanden, dels »Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmö-områdena» (SOU 1963:6), dels »Organisations- och samarbetsfrågor i Stockholms-området» (SOU 1964:56). I det första betänkandet föreslås bl. a. sammanläggning av vissa kommuner och kommunområden med Göteborgs respektive Malmö stad. I det andra betänkandet diskuteras olika förslag i syfte att underlätta en utveckling mot förstärkt samarbete mellan primärkommunerna inom Storstockholm. I fråga om Stockholmsområdet erinrar storstadsutredningen om att Stockholms stad och Stockholms läns landsting upptagit förhandlingar om att bilda ett så kallat storlandsting, vilket från primärkommunerna skulle överta en del viktiga uppgifter av betydelse för det regionala samarbetet. Storstadsutredningen framhåller att bostadsfrågan bör ställas i centrum vid samordningsövervägandena.

Kommunerna har sålunda väsentliga uppgifter i fråga om bostadsförsörjningen. Även bostadsförmedling är en kommunal angelägenhet.

Enligt 10 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. äger Kungl. Maj:t förordna att i kommun, där lagen äger tillämpning, avgiftsfri bostadsförmedling skall anordnas på kommunens bekostnad. Bestämmelsen har tillämpats endast i fråga om ett fåtal kommuner. Kungl. Maj:ts förordnande har i dessa fall meddelats på framställning av kommunen. Utan förordnande av Kungl. Maj:t har kommunal bostadsförmedling

inrättats i drygt 80 kommuner. Bostadsförmedlingarnas organisation och verksamhet har ansetts vara frågor som väsentligen bör ankomma på kommunerna själva (se ABU 1962: 37).

I bostadsförmedlingsutredningens första betänkande (SOU 1965: 51) lämnas på s. 13—18 en översikt över de kommunala bostadsförmedlingarnas organisation och en redogörelse för vissa samarbetssträvanden. Jag redovisar här några huvuddrag men hänvisar i övrigt till betänkandet.

Den kommunala bostadsförmedlingen i Stockholm är anordnad som en fristående kommunal förvaltningsgren med en för ändamålet särskilt inrättad styrelse. Styrelsen har inom sig tillsatt två särskilda delegationer — bostadsdelegerade — med uppgift att handlägga ömmande och svårbedömda fall.

Flertalet övriga kommuner i Storstockholm har inrättat kommunal bostadsförmedling. Ansvar för verksamheten har i vissa kommuner tillagts en särskild nämnd, som utsetts av fullmäktige, medan det i andra åvilar kommunens styrelse som då ofta delegerat sin beslutanderätt. Av de 19 kommuner som har bildat Stor-Stockholms planeringsnämnd är f. n. 18 anslutna till en samordnad bostadsförmedlingsverksamhet för Storstockholm. Riktlinjer för denna verksamhet har uppdragits av planeringsnämnden. Enligt dessa är huvudsyftet med samordningen, att de bostäder som produceras inom Storstockholm i första hand skall komma »storstockholmarna» tillgodo, dock med beaktande av sådana bostadsbehov som sammanhänger med önskemålet att främja en fortsatt utveckling av Storstockholmsregionens näringsliv. I enlighet härmed har ett gemensamt bostadsregister inrättats. Planeringsnämnden har föreslagit kommunerna att varje år ställa viss procent av bostadsproduktionen till den samordnade förmedlingens förfogande. Enligt nämndens mening bör man sträva efter att successivt öka antalet överlämnade lägenheter. Planeringsnämndens arbetsutskott, som fungerar som styrelse för den samordnade bostadsförmedlingen, har i anledning av nämndens förslag rekommenderat de anslutna kommunerna att ställa 10 % av antalet nya lägenheter till förmedlingens förfogande. Enligt redogörelser av planeringsnämnden har verksamheten hittills varit av ringa omfattning.

Liksom i Stockholm är den kommunala bostadsförmedlingen i Göteborg ett fristående kommunalt organ. Även i Göteborg har utsetts två delegationer, vilka har till främsta uppgift att besluta i förtursfrågor. De större av Göteborgs förortskommuner har inrättat kommunal bostadsförmedling. Organisations- och verksamhetsformerna är i huvudsak desamma som i Stockholmsområdet. Bostadsförmedlingsverksamheten i Göteborgsområdet grundas på ett avtal mellan berörda kommuner. Enligt avtalet skall kommunal bostadsförmedling finnas i var och en av de deltagande kommunerna, varjämte förmedlingen i Göteborgs stad skall föra ett gemensamt register.

De kommunala bostadsförmedlingarna i övrigt i landet är i huvudsak in-

ordnade i den kommunala förvaltningsorganisationen på samma sätt som i storstadsregionerna. I vissa av de större städerna utgör bostadsförmedlingen sålunda en särskild kommunal förvaltningsgren med egen styrelse eller nämnd, som utsetts av fullmäktige. I andra kommuner är förmedlingen inordnad i den verksamhet som avser kommunens fastighetsförvaltning, dvs. under fastighetskontoret, varvid i allmänhet kommunens styrelse, i förekommande fall fastighetsnämnden, utsett en särskild delegation med uppgift att handha förmedlingen.

Utredningen

Behov av gemensamma bostadsförmedlingar

Utredningen konstaterar inledningsvis att bostadsmarknaden trots de åtgärder som staten och kommunerna vidtagit fortfarande präglas av bristande balans mellan utbud och efterfrågan av bostäder. Särskilt märkbar är bostadsbristen i storstadsområdena och andra större orter med expansivt näringsliv. Det är, fortsätter utredningen, uppenbart att läget på bostadsmarknaden inneburit alldeles speciella problem inom sådana områden som kommit att mer och mer utvecklas till näringsgeografiska enheter men där kommunsammanläggningar av olika anledningar inte kommit till stånd. För den kommunala bostadsförmedlingen har denna utveckling fått till följd att de bostadssökande i dessa områden haft att räkna med skilda väntetider och i viss mån varierande principer i fråga om bostadsanvisningen beroende på hos vilken kommuns bostadsförmedling de givit till känna sin bostadsefterfrågan. En gemensam bostadsförmedling kan enligt utredningen antas medföra att dessa olikheter mellan kommunerna utjämnas.

Frågan om samordning av bostadsförmedlingsverksamheten har uppmärksamrats särskilt i storstadsområdena, där samordningssträvandena tagit sig uttryck i vissa konkreta åtgärder i syfte att komma till rätta med problemet, nämligen bostadsregistret för Stockholmsområdet samt avtal om samordnad bostadsförmedling för Göteborgsområdet samt för Malmö och en angränsande kommun. Dessa åtgärder har dock enligt utredningen lett till förhållandevis blygsamma resultat. För utredningen har uppgivits att bostadsförmedlingsverksamheten behöver samordnas även inom andra områden i landet.

De nämnda försöken till samordning av bostadsförmedlingsverksamheten över kommungränserna innebär från organisatorisk synpunkt att varje kommun har ett eget förmedlingsorgan som ombesörjer förmedlingsverksamheten inom kommunens område. För att säkerställa det erforderliga samarbetet och utbytet förutsätts överenskommelser mellan berörda kommuner. Den i utredningsdirektiven avsedda formen för samordning betyder däremot,

framhåller utredningen, en gemensam förmedling för två eller flera kommuner.

Mot en för flera kommuner gemensam bostadsförmedling kan enligt utredningens mening tala det intresse varje enskild kommun har att tillgodose de lokala behoven av bostäder. Bostadsanskaffningen kan inte betraktas som en från den kommunala verksamheten i övrigt fristående funktion. Eftersom bostadsproduktionen förutsätter stora kommunala insatser i administrativt, organisatoriskt och ekonomiskt avseende, är det förklarligt att kommunerna önskar inflytande på fördelningen av bostäder. En gemensam bostadsförmedling skulle emellertid medföra att kommunernas direkta inflytande i detta hänseende i viss mån inskränktes. Det är enligt utredningen inte osannolikt att en sådan anordning på vissa håll skulle komma att betraktas som en alltför långt gående inskränkning i den kommunala självbestämmanderätten.

För gemensam bostadsförmedling i vissa kommuner talar enligt utredningen ett starkt allmänt intresse. Särskilt bör här beaktas statsmakternas stora inflytande och insatser i fråga om bostadsbyggandets finansiering och utveckling. Utredningen framhåller i detta sammanhang att över 90 % av antalet bostadslägenheter tillkommer med statligt lånestöd och att storstadsområdena har prioriterats vid den regionala fördelningen av lånemedlen. I nuvarande läge med besvärande bostadsbrist har man därför, säger utredningen, menat att det nyssnämnda allmänna intresset väger tyngre än det enskilda kommunintresset.

Efter att ha anlagt dessa synpunkter säger utredningen att den ansett sig inte böra gå in på frågan om eller i vilken omfattning gemensamma bostadsförmedlingar bör komma till stånd. Utredningen har sett som sin uppgift att bara undersöka de lagtekniska förutsättningarna för att inrätta sådana interkommunala organ.

Rätt för kommuner att anordna gemensam bostadsförmedling

Enligt utredningens mening får bostadsförmedling inom den egna kommunen utan vidare anses utgöra en angelägenhet, som kommunen enligt 3 § kommunallagen äger vårda, och alltså falla inom den kommunala kompetensen. Vad som möjliggjorts genom den tidigare nämnda bestämmelsen i 10 § hyresregleringslagen är att Kungl. Maj:t — även mot de kommunala myndigheternas önskan — kan ålägga en kommun att anordna bostadsförmedling.

Utredningen behandlar härefter frågan om flera kommuner inom ramen för nämnda kompetens äger anordna gemensam bostadsförmedling eller om särskild lagstiftning fordras härför. I första hand skall den kommunala verksamheten vara knuten till kommunens område. Uppkommer emellertid behov av samverkan mellan kommuner i fråga om en eller flera kommunala förvaltningsuppgifter, kan kommunerna på olika sätt etablera

samarbete över kommungränserna. En kommun anses emellertid inte ha rätt att vidta åtgärd uteslutande eller väsentligen i annan kommuns intresse. En gemensam bostadsförmedling innebär att kommunernas direkta inflytande på fördelningen av bostäder inom den egna kommunen i viss mån inskränks. Skulle de bostäder, som i en viss kommun ställs till den gemensamma bostadsförmedlingens förfogande, i betydande omfattning komma att anvisas bostadssökande, som varken är bosatta i kommunen eller är verksamma eller avser att verka där och som även i övrigt saknar anknytning till kommunen, kan det enligt utredningen kanske vara tveksamt om kommunens deltagande i det interkommunala samarbetet på bostadsförmedlingens område står i överensstämmelse med kommunala kompetensregler. Ändamålet med en gemensam bostadsförmedling är emellertid att inom områden — bestående av två eller flera primärkommuner — som kommit att utvecklas till näringsgeografiska enheter, söka utjämna skillnaderna mellan kommunerna såvitt avser principerna för lägenhetsanvisningen, väntetiderna i bostadskön etc. Detta kan naturligtvis innebära, att vissa av de deltagande kommunerna — åtminstone under en övergångstid innan den avsedda utjämningen skett — kommer att framstå mer som givande än mottagande part i denna samverkan. Å andra sidan framhåller utredningen att kommunerna genom bostadsförmedlingen tillförs nya kommunmedlemmar vilka, även om de har sin verksamhet förlagd till annan kommun, får antas bidra till en höjning av skatteunderlaget i den kommun där de bosätter sig.

Utredningen erinrar också om att den kommunala kompetensens bundenhet till kommunområdet redan brutits på bostadsförsörjningens område genom den nya lydelsen av 1 § bostadsförsörjningslagen, varigenom kommun erhållit rätt att ställa medel till förfogande för främjande av bostadsförsörjningen inom område, i vilket kommunen ingår och som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende. Förutsättningen härför är dock att den kommun inom vars område verksamheten är avsedd att bedrivas lämnar sitt samtycke.

Eftersom sålunda bostadsförmedlingsverksamhet faller inom ramen för den kommunala kompetensen och då sådan verksamhet kan anses utgöra ett led i den verksamhet som kan bedrivas inom enhetliga bostadsförsörjningsområden, föreligger enligt utredningens mening inte något rättsligt hinder mot att kommuner, vilka ingår i ett område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende, överenskommer om att inrätta gemensam bostadsförmedling.

Möjlighet att ålägga kommuner att anordna gemensam bostadsförmedling

Bestämmelsen i 10 § hyresregleringslagen om rätt för Kungl. Maj:t att förordna om kommunal bostadsförmedling avser bara viss kommun och ger alltså inte befogenhet att förordna om gemensam förmedling för flera kom-

muner. Om erforderligt samarbete mellan kommuner i ett enhetligt bostadsförsörjningsområde inte kan uppnås genom frivilliga överenskommelser, får frågan enligt utredningens förslag lösas genom att Kungl. Maj:t ges befogenhet att förordna att två eller flera kommuner skall anordna gemensam förmedling. Utredningen föreslår lagstiftning härom.

Som förutsättning för Kungl. Maj:ts befogenhet att förordna om inrättande av gemensam bostadsförmedling uppställer utredningen, att kommunerna ingår i ett område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende. Det är dock inte nödvändigt att alla kommuner som ingår i ett sådant område deltar i den gemensamma förmedlingen, utan det bör få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra vilka kommuner som skall anordna förmedlingen.

Kommun eller kommuner bör enligt utredningsförslaget inte åläggas att anordna bostadsförmedling utan starka skäl. Det bör ske bara om läget på bostadsmarknaden är sådant att det från allmän synpunkt anses erforderligt att bostadsförmedling inrättas. Detta bör uttryckas så, att Kungl. Maj:t äger förordna om inrättande av bostadsförmedling, där det är påkallat för bostadsförsörjningens främjande. Utredningen förutsätter även att berörd kommun får tillfälle att yttra sig innan förordnande meddelas.

Har Kungl. Maj:t förordnat om inrättande av bostadsförmedling, bör frågan om förordnandets bestånd omprövas, när en varaktig förbättring av bostadsmarknadsläget inträtt. De undersökningar av utvecklingen på bostadsmarknaden som bostadsstyrelsen årligen företar kan tjäna till ledning vid denna prövning.

Utredningen utgår från att bostadsförmedling som tillkommit enligt Kungl. Maj:ts förordnande liksom hittills bör vara avgiftsfri för allmänheten och bekostas av den eller de kommuner förordnandet avser.

Mot utredningens förslag reserverar sig herr Breitholtz. Enligt hans mening skulle det vara ett alltför stort avsteg från principen om den kommunala självstyrelsen och ställa de kommunala myndigheterna i ett alltför starkt beroendeförhållande till statsmyndigheterna om Kungl. Maj:t, utan initiativ från någon eller några av de kommuner, som ingår i ett gemensamt bostadsförsörjningsområde, skulle kunna förordna om samgående mellan kommunerna. Reservanten kräver som förutsättning för Kungl. Maj:ts rätt att förordna om gemensam bostadsförmedling för två eller flera kommuner att framställning därom föreligger från minst en av dem.

Samarbetsform

Om gemensam bostadsförmedling skall inrättas, är de tänkbara samarbetsformerna enligt utredningen kommunalförbund och avtal. Utredningen erinrar om de allmänna uttalanden som gjordes om valet mellan dessa samarbetsformer i förarbetena till lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund (prop. 1957: 150 s. 52, KU 17, rskr 309). Där anför-

des att kommunalförbund bör användas främst när samarbetet avser en betydande eller särskilt kostnadskrävande uppgift eller när flera kommuner deltar i samarbetet. I dessa fall behövs nämligen ofta ett särskilt beslutande organ. Avtalsformen ansågs däremot vara att föredra framför kommunalförbundet i fråga om angelägenheter av mindre vikt eller omfattning, vilkas handhavande inte krävde ett särskilt beslutande organ.

Innan utredningen tar ställning till frågan om vilken interkommunal samarbetsform som bör väljas när flera kommuner bildar gemensam bostadsförmedling, behandlar den bostadsförmedlingens funktion och anför i huvudsak följande. Bostadsförmedling är en institution som har till uppgift att organisera utbudet och efterfrågan på bostadsmarknaden. För att en kommunal bostadsförmedling skall kunna fylla denna uppgift måste den åtnjuta såväl lägenhetsupplåtarnas som de bostadssökandes förtroende. Upplåtarna har i första hand anspråk på att få solventa och skötsamma hyresgäster eller bostadsrättshavare. De bostadssökandes intresse är att bostadsförmedlingen förfogar över så många bostäder som möjligt av det slag som efterfrågas. Verksamheten syftar främst till att tjäna enskilda utan åtskillnad, men knapphet på förmedlingsobjekt måste i praktiken leda till att vissa bostadssökande, vilkas bostadsbehov bedöms som särskilt angelägna, får företräde framför andra. Härigenom får förmedlingsverksamheten ett drag av myndighetsutövning.

Enligt utredningens mening är kommunalförbundet i allmänhet att föredra framför det civilrättsliga avtalet i fråga om samverkan i gemensam bostadsförmedling, främst därför att kommunalförbundsformen bättre än avtalsformen tillgodoser såväl berörda kommuners intresse av medinflytande och insyn i verksamheten som de bostadssökandes rättsskyddsbehov. I varje fall torde, när fler än två kommuner skall samverka på detta område, övervägande skäl tala för att kommunalförbundsformen anlitas.

Utredningen anser det önskvärt, att kommunerna i samförstånd löser frågan hur den avsedda samordningen av bostadsförmedlingsverksamheten över kommungränserna skall utformas. Utredningen finner det därför inte erforderligt att föreskriva viss form för samarbetet, om kommuner beslutar att anordna gemensam bostadsförmedling, trots att utredningen i och för sig anser att kommunalförbund i allmänhet är att föredra.

För det fall att enighet mellan kommunerna inte uppnås och Kungl. Maj:t förordnar att gemensam bostadsförmedling skall inrättas, uppkommer frågan vilken interkommunal samarbetsform som skall tillämpas. Anledningen till ett sådant förordnande får antas vara att kommunerna inte lyckats lösa frågan tillfredsställande i samförstånd. I så fall bör enligt utredningens mening kommunalförbund för verksamheten vara obligatoriskt. För sådant kommunalförbund bör i övrigt reglerna i kommunalförbundslagen äga tillämpning. Det betyder att Kungl. Maj:t förordnar vilka kommuner som skall delta i förbundet, medan länsstyrelsen i första hand fastställer bestäm-

melser i övrigt i den förbundsordning som skall finnas för förbundet. Eftersom Kungl. Maj:t bestämmer vilka medlemmar förbundet skall ha, får upplösning av förbundet, utträde därur eller inträde däri inte äga rum utan Kungl. Maj:ts medgivande.

Utredningen erinrar om att i förbundsordningen skall anges — förutom vilka medlemmar som ingår i förbundet — förbundets ändamål, benämning och den ort där förbundet skall ha sitt säte. Ändamålet med förbundet synes kunna anges så, att berörda kommuner skall vara sammanslutna till ett kommunalförbund för handhavande av gemensam bostadsförmedling och därmed sammanhängande verksamhet i medlemskommunerna. I förbundsordningen skall vidare anges fullmäktiges antal och det antal ledamöter i fullmäktige varje medlem skall utse. Enligt kommunalförbundslagen skall varje förbundsmedlem vara representerad i fullmäktige. I övrigt bestäms fullmäktiges antal med hänsyn till föreliggande omständigheter. Utredningen anser att representationsfrågan i första hand bör lösas förhandlingsvägen. Fullmäktiges främsta uppgifter torde enligt utredningen bli att utse förbundsstyrelse, utfärda instruktion för den och anta riktlinjer för bostadsförmedlingens verksamhet. Det synes naturligt att förbundsstyrelsen får samma befogenheter och arbetsuppgifter som i allmänhet tillkommer nuvarande bostadsförmedlingsstyrelser. Med hänsyn till ärendenas mängd bör antalet ledamöter i styrelsen vara tillräckligt stort för att möjliggöra fördelning av arbetet på delegationer. Beträffande sådana bostadsförsörjningsområden, i vilka många kommuner ingår, torde det inte vara möjligt att alla kommuner blir representerade i styrelsen. Emellertid synes de enskilda kommunernas intresse av medinflytande kunna tillgodoses genom de av förbundsfullmäktige fastställda riktlinjerna för verksamheten.

Lagförslag

Den föreslagna befogenheten för Kungl. Maj:t att förordna om gemensam bostadsförmedling förutsätter särskild lagstiftning, eftersom bestämmelsen i 10 § hyresregleringslagen kan tillämpas bara på viss kommun. Med hänsyn till att hyresregleringslagen är tillämplig bara i vissa orter och till den pågående avvecklingen av hyresregleringen är det enligt utredningen mindre ändamålsenligt att införa en bestämmelse om denna befogenhet i hyresregleringslagen. Eftersom bostadsförmedlingsverksamheten nära ansluter sig till de åtgärder som ankommer på kommunerna enligt bostadsförsörjningslagen, föreslår utredningen att befogenheten skrivs in i denna lag.

Detta förslag föranleder utredningen att överväga om bestämmelsen i 10 § hyresregleringslagen bör flyttas till bostadsförsörjningslagen. I motiven till denna paragraf framhölls bl. a., att förhållandena under en tid med bostadsbrist kunde innebära en frestelse för dem som sysslade med bostadsförmedling att i viss mån utnyttja de bostadssökandes nödläge. Särskilt för de

mindre kommunernas del förelåg också en viss risk för att en kommunal bostadsförmedling kunde bli tämligen ineffektiv. Med hänsyn bl. a. till dessa synpunkter föreskrevs visserligen inte att kommunal bostadsförmedling skulle införas i alla de kommuner, där hyresregleringslagstiftningen skulle gälla, men däremot bemyndigades Kungl. Maj:t att förordna om anordnande av kommunal bostadsförmedling i de kommuner där det behövdes.

Även om behovet av kommunal bostadsförmedling i enskilda kommuner f.n. skulle vara tillgodosett, anser utredningen med hänsyn till den kvardröjande bostadsbristen motiverat, att Kungl. Maj:t bibehålls vid möjligheten att även mot en enskild kommuns vilja få till stånd ett sådant organ. På grund härav och då föreskrifterna om anordnande av kommunal bostadsförmedling bör tas upp i en och samma lag föreslår utredningen att bestämmelsen i 10 § hyresregleringslagen med vissa jämkningar flyttas till bostadsförsörjningslagen.

Remissyttrandena

Behov av gemensamma bostadsförmedlingar

I allmänhet anser remissinstanserna att en samordnad och effektivare bostadsförmedling behövs. Sålunda framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen* att starka skäl kan anföras för att bereda allmänheten bättre möjligheter till överblick över bostadsmarknaden, särskilt i kommuner som bildar en sammanhängande arbets- och bostadsmarknad. *Bostadsstyrelsen* anför att det i många fall kan vara nödvändigt att gemensam bostadsförmedling anordnas och att det med hänsyn till den rådande situationen på bostadsmarknaden i de tre storstadsområdena och till prioriteringen av dessa områden vid fördelningen av det totala bostadsbyggnadsprogrammet är av synnerlig vikt att gemensam bostadsförmedling anordnas där. Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* måste det från allmänna synpunkter anses föreligga starka skäl för en regional lösning av storstadsregionernas bostadsförmedlingsfrågor. Skapandet av en gemensam bostadsförmedling skulle utgöra en helt följdriktig vidareutveckling av det interkommunala samarbetet inom regionen.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser att de långa väntetiderna skapar allvarliga samhällsproblem och att det därför är en angelägenhet av största vikt att möjligheterna för de bostadssökande att erhålla bostad blir så lika som möjligt åtminstone inom samma bostadsförsörjningsområde.

I varje fall inom de större tätortsområdena som består av två eller flera kommuner har kommungränserna enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län* uppenbarligen haft en hämmande inverkan på möjligheten att få till stånd en effektiv bostadsförmedling som omfattar hela området. *HSB* anför att de primärkommunala gränserna för bostadsförmedlingsverksamheten ter sig godtyckliga och orättvisa på samma sätt som den gamla hemortsrättsregeln. *Hyresgästernas riksförbund* betraktar den nuvarande situationen på bo-

stadsförmedlingsområdet med väntetider och förmedlingsprinciper som starkt skiftar mellan skilda kommuner såsom otillfredsställande och har uppfattningen att det av rättvis- och effektivitetsskäl är angeläget att utan dröjsmål få till stånd gemensamma bostadsförmedlingar.

Styrelsen för Stockholms stads bostadsförmedling anser att en gemensam förmedling med enhetlig och systematisk bedömning av lägenhetsansökningarna snarast bör inrättas. Styrelsen lämnar följande redogörelse för förhållandena under senare delen av år 1965.

Stor-Stockholms nuvarande bostadsförmedlingssystem innebär att de lokala förmedlingarna eller andra kommunala organ till nästan 100 % själva disponerar det för respektive kommuner tillgängliga förmedlingsmaterialet enligt egna förmedlingsregler och beslut. Till Stor-Stockholms samordnade bostadsförmedling har endast ett ringa antal lägenheter anmälts. Den redan år 1963 uppställda målsättningen om att 10 % av antalet nya lägenheter skulle ställas till den gemensamma förmedlingens förfogande har således inte förverkligats.

Stor-Stockholms registrerade bostadskö rymmer f. n. drygt 170 000 sökande, varav över 70 000 saknar egen direktförhyrd lägenhet. Närmare 15 000 av dessa är bostadssökande familjer. Drygt $\frac{2}{3}$ av dessa eller ca 10 000 är registrerade i Stockholms bostadskö, medan den resterande tredjedelen är registrerad i Stor-Stockholms övriga kommuner. Dessa proportioner står i nära överensstämmelse med folkmängden i Stockholm och övriga kommuner som uppgår till ca 800 000 resp. 400 000 invånare. Även när det gäller övriga bostadsansökningar är i stort proportionerna desamma, dvs. 2 : 1.

Däremot är proportionerna helt annorlunda när det gäller nyproduktionens omfattning. Av närmare 12 000 färdigställda lägenheter under år 1964 byggdes inte fullt 4 000 inom Stockholm, medan övriga 8 000 lägenheter uppfördes i grannkommunerna. Om man håller sig inom ramen 12 000 lägenheter skulle lägenheterna — med hänsyn till det registrerade bostadsbehovet — i stort ha fördelats med 8 000 lägenheter till Stockholms bostadskö och övriga 4 000 till grannkommunernas köer.

Nämnda siffror visar enligt styrelsen helt schematiskt hur felaktig den nuvarande situationen är om man utgår från att bostadsförsörjningsfrågans lösande — i såväl produktionsledet som förmedlingsledet — skall vara en gemensam angelägenhet för regionen. Förutom möjligheter att lättare anvisa en bostad i närheten av arbetsplatsen — med vad detta betyder för både den enskilde och samhället — innebär en förmedlingsverksamhet, där hela regionens förmedlingsmaterial får möta regionens samlade efterfrågan, tillmötesgående av ett socialt rättvisekrav. De nu i kommunerna högst varierande kraven i fråga om t. ex. mantalsskrivnings- och ansökningstider för erhållande av bostad kan inte ge regionens bostadssökande rättvisa. Ett förmedlingssystem där varje ansökan om bostad inom regionen prövas efter så likformiga regler som möjligt bör enligt styrelsen därför införas.

Stor-Stockholms planeringsnämnd, till vars yttrande majoriteten i *Stockholms förorters samarbetsnämnd* anslutit sig, vitsordar att verksamheten

i den samordnade bostadsförmedlingen i Storstockholm hittills varit av tämligen blygsam omfattning. Nämnden finner det angeläget att sådana åtgärder vidtas, att bostadsförmedlingsverksamheten i Storstockholm i dess helhet kan effektiviseras och byggas upp efter ett enhetligt system. Därvid synes en gemensam bostadsförmedling för hela Storstockholm vara den väg som bör beträdas. Fördelarna skulle bli enhetliga förmedlingsprinciper, större rättvisa och enhetlig bedömning av erforderliga förturer. Det ingångna avtalet om en samordnad bostadsförmedlingsverksamhet inom Storgöteborg har enligt *Göteborgs bostadsförmedling* ännu inte givit några erfarenheter av samarbetet mellan kommunerna. Man kan dock inte bortse från att detta avtal starkt präglas av kompromisserna mellan de enskilda kommunernas intressen och att det inte innebär att regionens nuvarande eller blivande invånare kan söka och få bostad på samma villkor. Det kan därför ifrågasättas, om inte regionens behov av en ökad samordning på bostadsförmedlingens område kan tillgodoses bättre genom en gemensam bostadsförmedling.

Länsstyrelsen i Uppsala län vitsordar att resultatet helt visst skulle bli bättre om gemensamma bostadsförmedlingar inrättades, men ifrågasätter starkt lämpligheten av att skapa sådana förmedlingar med hänsyn till att kommunernas direkta inflytande på förmedlingen av lägenheter inom den egna kommunen därigenom skulle komma att inskränkas.

Rätt för kommuner att anordna gemensam bostadsförmedling

Utredningens uppfattning att kommuner med stöd av kommunallagens kompetensregler äger komma överens om att inrätta gemensam bostadsförmedling lämnas utan erinran av remissinstanserna. Det förtjänar nämnas att *kommunalrättskommittén* och *Svenska stadsförbundet* finner utredningens bedömning riktig.

Möjlighet att ålägga kommuner att anordna gemensam bostadsförmedling

Till den föreslagna befogenheten för Kungl. Maj:t att förordna om inrättande av gemensam bostadsförmedling, där det är påkallat för bostadsförsörjningens främjande, ställer sig flertalet remissinstanser positiva. *Kommunalrättskommittén* anför sålunda att förslaget har sin grund i uppfattningen att en besvärande bostadsbrist inom framför allt storstadsområden effektivt kan motverkas genom lagstiftning om gemensam bostadsförmedling. Självfallet måste det vara ett allmänt samhälleligt intresse av första ordningen att komma tillrätta med den nuvarande bristsituationen och därvid får man naturligtvis pröva flera vägar. Begränsade kommunala intressen bör därvid få vika. Förordnande om gemensam bostadsförmedling bör enligt kommittén meddelas endast i sådana fall där den verkliga kan antas bli till nytta för de bostadssökande. Det är tydligt att kommunerna kan finna att förslaget innebär en inskränkning i den kommunala självbestäm-

manderätten, säger *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, som dock anser de bostadssökandes intressen vara avgörande och därför tillstyrker utredningens förslag. Enligt *Svenska riksbyggen* visar erfarenheterna från storstadsområdena, där redan gemensam bostadsförmedling bedrivs till viss del, att det är svårt att på frivillighetens väg nå tillfredsställande resultat.

Överståthållarämbetet framhåller att vissa åtgärder för att samordna bostadsförmedlingsverksamheten i Stockholmsområdet tidigare har vidtagits. Strävandena i denna riktning har dock inte lämnat tillfredsställande resultat. Det är emellertid uppenbart att samordning av bostadsförmedlingsverksamheten i Storstockholmsområdet, som måste anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende, är en så viktig angelägenhet för de bostadssökande att den inte kan göras uteslutande beroende på vad som kan åstadkommas samarbetsvägen. Det torde enligt ämbetet inte vara möjligt att åstadkomma en säker lösning av denna fråga utan att möjlighet finns till statligt ingripande. Några vägande principiella skäl häremot torde inte kunna anföras. Även om bostadsförmedlingen på grund av gällande lagbestämmelse om inrättande av kommunala förmedlingsorgan otvivelaktigt faller inom den kommunala kompetensen och av praktiska skäl också lämpligast ombesörjs av kommunerna, är det statliga intresset av verksamheten framträdande. Ämbetet erinrar om att bostadsförmedlingen i utpräglade bristorter delvis har karaktär av ransonering — ett område som i andra sammanhang ansetts böra ligga under statligt ansvar — och att arbetsförmedlingen är en statlig uppgift. Även det omfattande ekonomiska engagemanget från statens sida på bostadspolitikens område motiverar statliga åtgärder för en effektiv bostadsförmedling där sådan inte kan åstadkommas på annat sätt.

Kan erforderlig interkommunal samverkan inte komma till stånd i önskvärd omfattning och påkallar bostadsförsörjningens främjande sådan samverkan, bör Kungl. Maj:t ha befogenhet att förordna att kommunerna skall anordna gemensam förmedling, anser *bostadsstyrelsen* och *länsstyrelsen i Stockholms län*.

I flera andra tillstyrkande yttranden understryks att statliga åtgärder inte bör tillgripas förrän det visat sig att gemensam bostadsförmedling inte kan anordnas genom frivilliga överenskommelser mellan kommuner. Uttalanden av denna innebörd gör sålunda bl. a. *länsstyrelserna i Östergötlands och Kopparbergs län*, *stadskollegiet i Stockholm* samt *Svenska stadsförbundet* som förutsätter att kommunerna frivilligt kan lösa frågan om gemensam bostadsförmedling så att det av utredningen föreslagna tvångsförfarandet behöver användas bara i enstaka undantagsfall.

Allmänintresset väger tyngre än det enskilda kommunintresse som kan komma till uttryck genom vägran att frivilligt ansluta sig till en för området gemensam bostadsförmedling, anser *Hyresgästernas riksförbund*, som emellertid understryker vikten av att statens åtgärder för att få till stånd

gemensamma bostadsförmedlingar i första hand inriktas på att stimulera berörda kommuner att anordna sådana förmedlingar. Först om dessa åtgärder blivit verkningslösa, bör Kungl. Maj:t förordna om gemensam bostadsförmedling.

Svenska kommunförbundet, som inte motsätter sig förslaget, framhåller att ett åläggande för flera kommuner att anordna gemensam bostadsförmedling innebär ett betänkligt ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten och därför om möjligt bör undvikas. Liksom hittills bör man lita till viljan och förmågan hos de berörda kommunerna att ordna bostadsförmedlingsverksamheten genom frivilliga åtaganden.

Länsstyrelsen i Malmöhus län ställer sig tveksam till förslaget på grund av det ingrepp i den kommunala självstyrelsen som det måste anses innebära och ansluter sig till reservationen. Detsamma gör *Sveriges fastighetsägareförbund*, *samarbetsnämnderna i Lunds, Varbergs och Kungsbacka kommunblock*, *Varbergs och Hagfors städer* samt *Upplands-Bro och Folkärna landskommuner*.

Överståthållarämbetet delar inte reservantens mening att förordnande om gemensam bostadsförmedling bör förutsätta framställning från minst en av de kommuner inom det område, som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende. Med hänsyn till att effektiviteten av en gemensam bostadsförmedling, särskilt när det gäller att tillgodose förmedlingens tillgångssida, under alla förhållanden torde komma att bli starkt avhängig av samarbetet mellan de berörda kommunerna, skulle det av reservanten uppställda kravet enligt ämbetets mening kunna bli till olägenhet.

Länsstyrelsen i Stockholms län påpekar i denna fråga att enbart den omständigheten, att en eller flera kommuner i strid mot övriga berörda kommuners önskemål gör framställning om förordnande, inte kan medföra att ett därefter meddelat förordnande i nämnvärt lägre grad får karaktär av tvångsförordnande än om det meddelats på Kungl. Maj:ts eget initiativ.

Inte heller *stadskollegiet i Hälsingborg* och *samarbetsnämnden i Hälsingborgs kommunblock* är helt övertygade om nödvändigheten att införa ett tvångsförfarande för anordnande av gemensam bostadsförmedling.

En negativ inställning till förslaget har *länsstyrelsen i Uppsala län* som starkt ifrågasätter om det tvångssystem en obligatorisk gemensam bostadsförmedling skulle skapa och den inskränkning av den kommunala kompetensen som en sådan reglering trots allt skulle innebära har något berättigande i vårt demokratiska samhälle.

Mölnåls stad avstyrker på det bestämdaste förslaget om befogenhet för Kungl. Maj:t att förordna att kommuner skall *anordna* gemensam bostadsförmedling. En sådan ordning måste anses utgöra en synnerligen allvarlig kränkning av den kommunala självbestämmanderätten. Det kan befaras, att de större kommunerna kommer att få en alltför dominerande ställning till förfång för de mindre kommunernas intressen. Staden har däremot inte

något att invända mot att Kungl. Maj:t får befogenhet att förordna att kommuner skall *samordna* sin förmedlingsverksamhet. Samma uppfattning har *Göteborgs förorters förbund*, som anser det olämpligt att inordna ett stort antal kommuner i en gemensam bostadsförmedling. De lokala förmedlingarna bör bestå och främst handlägga förmedlingsärenden för egna kommunmedlemmar och för industrins behov. Det är olägligt för ifrågavarande bostadssökande att vara hänvisade till en gemensam förmedling, eftersom en enda omfattande förmedling gör kontakt och information svårare. I en samordnad förmedling tillgodoses både sökandenas och kommunernas intressen bättre än i en gemensam förmedling. Enligt *styrelsen för Stockholms stads bostadsförmedling* synes såväl rent administrativa synpunkter som den varierande bebyggelsestrukturen, skillnader i fråga om saneringsbehov och mycket varierande expansionstakt i skilda kommuner tala för att självständiga bostadsförmedlingar behålls i de enskilda kommunerna. Den gemensamma förmedlingen skulle då ges resurser och ha i uppgift att skapa den utjämning mellan olika delar av regionen som i och för sig är starkt motiverad.

Utredningen har inte berört frågan om förslaget innebär att kommunalförbund för gemensam bostadsförmedling skall omfatta hela den kommunala bostadsförmedlingen inom förbundets verksamhetsområde eller om medlemskommun skall kunna anordna lokal bostadsförmedling vid sidan om den gemensamma förmedlingen, anför *Svenska kommunförbundet*. Eftersom kommunalförbundsagen ger möjlighet att på kommunalförbund överföra antingen en kommunal verksamhetsgren i dess helhet eller viss del av denna, utgår kommunförbundet från att hinder inte skall möta för medlemskommun att anordna lokal bostadsförmedling. Härigenom skulle de lokala behoven i enskilda kommuner kunna tillgodoses bättre.

Bärande skäl för förslaget om obligatorisk gemensam bostadsförmedling finns inte, anser *Svenska byggnadsentreprenörföreningen*, som inte heller tror att den föreslagna ordningen skulle kunna få åsyftad verkan eftersom huvudproblemet torde vara städernas begränsade expansionsmöjligheter, vilka beror på administrativ indelning och en alltför liten nyproduktion i förening med den av hyresregleringen förhindrade omflyttningen.

Utan tvekan måste den befogenhet, som föreslagits tillkomma Kungl. Maj:t, betraktas som en inskränkning av den kommunala självbestämmanderätten, säger *Norrköpings stad*. Förslaget torde för övrigt vara av ringa värde. Utan obligatorisk bostadsförmedling kommer en gemensam bostadsförmedling, som inte tillkommit på frivillig väg, att få små möjligheter att fungera. Lagen kan ju inte garantera, att den gemensamma bostadsförmedlingen verkligen får några lägenheter att förmedla.

Länsstyrelsen i Värmlands län anför att ett förordnande om gemensam bostadsförmedling inte synes inskränka kommuns frihet att bestämma omfattningen av sin aktivitet för bostadsförsörjningen. Finner en kommun att

den är mera givande än mottagande part, kan det inte uteslutas att kommunen inskränker sin verksamhet för bostadsförsörjning om denna inte skulle komma kommunens egna medlemmar till godo. Varken det nu framlagda förslaget eller gällande lagstiftning synes erbjuda tvångsmedel för att få till stånd den avsedda effekten av gemensam förmedling. Länsstyrelsen finner därför förslaget lida av vissa brister från effektivitetssynpunkt. Liknande uppfattning har *Sveriges fastighetsägareförbund*. En mer givande än mottagande part anser sig *Täby köping* komma att bli och avstyrker därför utredningens förslag. *Solna stad* anför att ingen kommunal fråga har samlat ett sådant intresse som produktion och fördelning av lägenheter. Flertalet medborgare har det största intresse för den kommunala självbestämmanderätten och önskar sig direkt inflytande i just denna kommunala angelägenhet. Staden förordar en fortsättning och utvidgning av det samarbete som på frivillig grund inletts mellan kommunerna i Storstockholm, eftersom utredningens förslag inte är det bästa och lämpligaste förfarings sättet att tillgodose bostadsbehoven.

Länsstyrelsen i Hallands län föreslår att det skall anförtros länsstyrelsen att pröva om tvångsvis förordnande att inrätta gemensam bostadsförmedling bör meddelas.

SABO tolkar förslaget så att det kan tillämpas även mot kommuner som frivilligt har slutit avtal om gemensam bostadsförmedling men vilkas förmedling inte fungerar på ett för alla parter fullt tillfredsställande sätt.

I de yttranden som jag här redovisat och som avser utredningens delbetänkande om gemensamma bostadsförmedlingar ansåg en del remissinstanser att utredningens förslag inte borde föranleda lagstiftning förrän resultatet av utredningens återstående arbete förelåg eller att garantier borde skapas för bostadsförmedlingarnas tillgång till lägenheter. Denna uppfattning hade *bostadsstyrelsen*, *Svenska stadsförbundet*, *Svenska kommunförbundet* och *fastighetsnämnden i Stockholm*. En förutsättning för att en gemensam bostadsförmedling skall bli tillräckligt effektiv var enligt *Stor-Stockholms planeringsnämnd*, till vars yttrande *majoriteten i Stockholms förorters samarbetsnämnd* anslöt sig, att samtliga nyproducerade lägenheter i flerfamiljshus och småhus i gruppbebyggelse i princip tillfördes förmedlingen, oavsett vem som stod som byggherre, således även bostadsrättslägenheter. Planeringsnämndens uppfattning biträdades av *majoriteten i stadskollegiet i Stockholm*, som ansåg att statsmakterna borde vidta åtgärder som garanterade förmedlingens rätt att förmedla i princip alla nyproducerade och ledigblivna lägenheter. *Göteborgs bostadsförmedling* påpekade att möjligheten för Kungl. Maj:t att förordna om gemensamma bostadsförmedlingar kan bli helt verkningslös, om inte denna befogenhet samtidigt kompletteras med t. ex. sådana ålägganden att den gemensamma bostadsförmedlingen tillförsäkras en tillfredsställande tillgång till lägenheter.

Hyresgästernas riksförbund ansåg de föreslagna åtgärderna för ofullständiga för att utan betydande kompletteringar kunna resultera i en lösning av bostadsförmedlingsverksamheten i storstadsområdena. En gemensam bostadsförmedling, som kommunerna tvingas att ansluta sig till utan att ha ålagts att medverka till att den gemensamma bostadsförmedlingen erhåller förmedlingsrätt till ledigställda och nyproducerade lägenheter, skulle bli ett slag i luften. En på så lösa grunder genomförd gemensam bostadsförmedling kunde inte nå bättre resultat än vad som redan uppnåtts av t. ex. det centrala bostadsregistret i Storstockholm.

En del av dessa remissinstanser tar upp frågan om gemensamma bostadsförmedlingar även i sina yttranden över slutbetänkandet.

Svenska kommunförbundet konstaterar att utredningen inte preciserat de grunder som i fråga om anvisningsnormernas innehåll skulle kunna utgöra förutsättning för tillämpning av lag om gemensamma bostadsförmedlingar. Inte heller har utredningen angivit i vilken utsträckning Kungl. Maj:t skulle ha rätt att utfärda tillämpningsföreskrifter i fall då kommuner ålagts att anordna gemensam bostadsförmedling. Utredningen synes mena att sådana föreskrifter inte skall meddelas. Förbundet avstyrker därför nu förslaget om lagstiftning. Det bör ankomma på kommunerna själva att besluta om samverkan på detta område. *Hyresgästernas riksförbund* konstaterar att utredningen inte fullföljt sitt uppdrag att pröva möjligheterna att åstadkomma en effektivt organiserad interkommunal förmedling.

Majoriteten i stadskollegiet i Stockholm betonar angelägenheten av att regeringen tar initiativet till att en gemensam bostadsförmedling kommer till stånd i Storstockholm. Samma uppfattning har *överståthållarämbetet*.

Stor-Stockholms planeringsnämnd anser det alltjämt vara angeläget att en gemensam bostadsförmedling inrättas för Storstockholm och anför.

För att ernå en i möjligaste mån rationell lösning av bostadsförmedlingsfrågan i Stor-Stockholm framlade Stor-Stockholms planeringsnämnd i samband med att yttrande avgavs över bostadsförmedlingsutredningens delbetänkande ett förslag till hur en gemensam bostadsförmedling för regionen skulle kunna organiseras. Därvid förutsattes att frivillig överenskommelse härom skulle kunna träffas mellan berörda kommuner och att planeringsnämnden skulle stå som huvudman för verksamheten. Av kommunernas remissyttranden över förslaget framgår att flertalet kommuner godkänt principen om en gemensam förmedling. Några har emellertid avvisat förslaget och i övrigt har så divergerande uppfattningar framförts om den föreslagna organisationen och framförallt om den gemensamma bostadsförmedlingens förmedlingsrätt till producerade lägenheter, att utsikterna till en frivillig överenskommelse torde få anses vara tämligen små. Ansträngningarna att söka nå fram till en överenskommelse kommer dock att intensifieras, sedan nu bostadsförmedlingsutredningens slutbetänkande framlagts.

Länsstyrelsen i Jönköpings län uppger att gemensam bostadsförmedling är aktuell i Jönköpings kommunblock. Länsstyrelsen anser det ändå tvek-

samt om erforderligt samarbete inom rimlig tid kan uppnås genom frivilliga överenskommelser. Länsstyrelsen föreslår därför att utredningens förslag om gemensamma bostadsförmedlingar genomförs snarast.

Samarbetsform

De flesta remissinstanserna biträder eller lämnar utan erinran förslaget att gemensamma bostadsförmedlingar skall organiseras i form av kommunalförbund. Denna uppfattning har *överståthållarämbetet* som anser det tveksamt om den civilrättsliga avtalsformen i detta fall är användbar. Utredningen har uttalat att förmedlingsverksamheten har ett drag av myndighetsutövning och ämbetet framhåller att detta drag åtminstone i de utpräglade bristorterna är påtagligt. Härtill kommer att verksamheten avser ett område som mycket starkt berör de enskilda medborgarnas intressen. På förvaltningen måste därför ställas sådana krav i fråga om bl. a. ämbetsansvar, handlingsoffentlighet och annan insyn samt besvär rätt, som ansetts grundläggande inom annan offentlig myndighetsförvaltning. Sådana krav uppfylls genom kommunalförbundsformen men kan enligt ämbetet inte anses i allo säkerställda vid en avtalsmässig reglering. Avtalsformen synes därför medföra krav på särskilda lagbestämmelser, som ger ett på avtal baserat gemensamt förmedlingsorgan en ställning som motsvarar de ordinarie kommunalmyndigheterna. Fråga uppkommer också om statlig fastställelseprövning av avtalen. Eftersom man i sådant fall kommer kommunalförbundet nära talar starka skäl mot en sådan speciallagstiftning. Överståthållarämbetet anser sålunda att samarbetet på bostadsförmedlingens område, vare sig det grundas på frivillighet eller åläggande, bör ske i kommunalförbundets form.

Tillstyrkande yttranden avges vidare av *bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus och Kopparbergs län* samt *Svenska stadsförbundet*, som anser kommunalförbundet vara att föredra framför det civilrättsliga avtalet i fråga om samverkan i gemensam bostadsförmedling, framförallt därför att kommunalförbundsformen bättre tillgodoser såväl den enskilda kommunens intresse av medinflytande och insyn i verksamheten som den bostadssökandes rättsskyddsbehov genom möjligheten att anföra besvär. Det bör dock inte vara uteslutet för kommunerna att komma överens om andra former för samarbetet under förutsättning att angivna intressen kan tillgodoses. *Hysesgästernas riksförbund* finner kommunalförbundet överlägset det civilrättsliga avtalet som form för gemensam bostadsförmedling på grund av kravet på stabilitet och effektivitet i verksamhetsformen och den stora betydelse som förmedlingen har.

Några remissinstanser anser däremot att avtalsformen bör få användas även när Kungl. Maj:t förordnat om gemensam bostadsförmedling. Sålunda framhåller *länsstyrelsen i Östergötlands län* att kommunalförbundet är en mycket tungrodd organisation, varför avtalsformen bör tillåtas i de fall

kommunerna kan enas om den. *Länsstyrelsen i Hallands län* finner det lämpligt att kommunerna själva i största möjliga omfattning får välja samarbetsform. Länsstyrelsen anser det önskvärt att tillkomsten av nya kommunalförbund i möjligaste mån undviks. Länsstyrelsen kan inte dela utredningens uppfattning att samarbete genom avtal är otänkbart i sådana fall då Kungl. Maj:t förordnar om gemensam bostadsförmedling. Innan åläggande att bilda kommunalförbund meddelas, bör undersökas om förutsättningar föreligger för en lösning av organisationsfrågan genom avtal. Först när länsstyrelsen konstaterat att sådana förutsättningar inte föreligger, bör förordnande om bildande av kommunalförbund kunna meddelas tvångsvis. Liknande mening har *samarbetsnämnderna i Malmö och Helsingborgs kommunblock* samt *stadsjuristen i Stockholm*.

Kommunalrättskommittén anser att det bör övervägas om tillräckliga skäl föreligger att vid förordnande om obligatorisk förmedling utesluta andra samverkansformer än kommunalförbundet, som innebär ett inte obetydligt ingrepp i den kommunala förvaltningen. När ett litet antal kommuner gemensamt skall ha hand om en förvaltningsuppgift och uppgiften är av begränsad omfattning kan förbundsformen synas onödigt omfattande. Inom bostadsförmedlingsverksamheten torde i allmänhet förtroendemännens huvudsakliga uppgift vara att dra upp riktlinjer för förmedlingsarbetet och eventuellt handlägga de mest svårbedömda förmedlingsfallen. I övrigt sköts det egentliga förmedlingsarbetet på tjänstemannaplanet.

De kommuner som är medlemmar i ett tvångsvis bildat kommunalförbund bör enligt *stadsjuristen i Stockholm* inte ha möjlighet att dessutom ordna bostadsförmedling för den egna kommunen. Förbundsordningen bör innehålla en bestämmelse om att all kommunal bostadsförmedling inom förbundsmedlemmarnas områden skall ombesörjas av den gemensamma förmedlingen. Splittring av verksamheten mellan förbund och kommun måste enligt *stadsjuristen* anses olämplig.

Frågor som särskilt angår Storstockholm behandlas i några yttranden. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner inte anledning till erinran mot förslaget om kommunalförbund men anför följande.

Genom gemensam resolution den 26 november 1965 har överståthållarämbetet och länsstyrelsen förordnat att Stockholms stad och Stockholms läns landstingskommun skall bilda ett kommunalförbund, benämnt »Kommunalförbundet för Stockholms stads och läns regionala frågor» och med ändamål att i första hand ombesörja den kollektiva trafiken inom Stor-Stockholmsregionen. Förbundet har trätt i kraft den 15 december 1965. Förbundet torde vara att betrakta som en övergångsform för regional samverkan i avvaktan på genomförandet av de förslag, som den s. k. storlandstingskommittén kan komma att framlägga.

Eftersom den fastställda förbundsordningen utformats med tanke på att ytterligare förvaltningsuppgifter utöver den kollektiva trafiken skall tillföras förbundet, bör enligt länsstyrelsens mening övervägas om man kan in-

ordna bostadsförmedlingen i det nybildade kommunalförbundets verksamhet i stället för att inrätta ett helt nytt organ enbart för den gemensamma bostadsförmedlingen i Storstockholm. Bostadsförmedlingen bör inte ingå i verksamheten för något av de övriga inom regionen redan existerande kommunalförbunden. Länsstyrelsen hoppas dock att frågan skall kunna lösas på frivillighetens väg inom ramen för regionens interkommunala samverkan. *Överståthållarämbetet* och *stadsjuristen i Stockholm* föreslår att lagstiftningen utformas så att den gemensamma bostadsförmedlingen kan anförtros åt något redan befintligt kommunalförbund.

Stor-Stockholms planeringsnämnd och *majoriteten i Stockholms förorters samarbetsnämnd* anser det inte vara lämpligt att bilda ytterligare kommunalförbund utöver det som från och med år 1966 handhar den kollektiva trafiken i Storstockholm, eftersom storlandstingskommittén arbetar på förslag som syftar till en lagbunden, regional samverkan inom flera områden. Att inordna en gemensam bostadsförmedling i det beslutade förbundet synes inte möjligt med hänsyn till den ansvarsfördelning, som f. n. råder i fråga om bostadsförsörjningen. Nämnden, som redan nu utgör styrelse för den samordnade bostadsförmedlingen i Storstockholm, bör därför stå som huvudman för den gemensamma bostadsförmedling som genom frivillig överenskommelse, reglerad i civilrättsligt avtal, bör bildas mellan regionens kommuner. De nuvarande lokala förmedlingarna i varje deltagande kommun bör fungera som filialkontor till den centrala gemensamma förmedlingen och som serviceorgan åt allmänheten.

Solna stad finner det svårt att undvika en tungrodd administrativ apparat om Storstockholms 30 kommuner skall vara med i *en* gemensam bostadsförmedling. Visserligen skall varje medlem i ett kommunalförbund enligt lag vara representerad i förbundets fullmäktige, men endast ett mindre antal kommuner synes kunna bli representerade i förbundsstyrelsen. Därmed kommer de flesta att sakna det direkta inflytande som den kommunala självbestämmanderätten förutsätter. En förbundsstyrelse med ett så omfattande förvaltningsområde torde också komma att sakna erforderlig lokal kännedom om de olika kommunerna.

Departementschefen

I mitt anförande till statsrådsprotokollet den 29 november 1963 angående tilläggsdirektiv till bostadsförmedlingsutredningen yttrade jag att behovet av samordnad och effektivare bostadsförmedling inom framför allt Storstockholmsområdet efter hand hade blivit alltmer accentuerat. Jag ansåg det angeläget att möjligheter skyndsamt skapades att förmå kommuner i ett gemensamt bostadsförsörjningsområde att anordna gemensam bostadsförmedling för hela området.

F. n. saknas möjlighet för statsmakterna att ålägga kommuner att samverka i fråga om bostadsförsörjningen. Bostadsförmedlingsutredningen föreslår, utan att uttala sig om behovet av gemensamma bostadsförmedlingar, lagstiftning av fullmaktskaraktär, som ger Kungl. Maj:t rätt att mot de berörda kommunernas vilja förordna att de skall anordna gemensam bostadsförmedling. Flertalet remissinstanser anser att gemensamma bostadsförmedlingar behövs och att Kungl. Maj:t bör få den föreslagna fullmakten.

Frågan om gemensamma bostadsförmedlingar har aktualitet främst i storstadsområdena. Den omvandling som äger rum inom näringslivet medför bl. a. att allt fler människor för sin utkomst måste bo i dessa områden. Storstadsområdena ger i allmänhet ökade möjligheter till utbildning och valfrihet i fråga om yrke, arbetsanställning, fritidsverksamhet m. m. Dessa förhållanden påverkar flyttningsströmmen till storstadsområdena. Flertalet av dem som söker bostad i en storstadsregion torde inte ha sina bosättningsönskemål i nämnvärd grad inriktade på någon viss kommun inom regionen utan är sannolikt ofta benägna att betrakta hela regionen som en gemensam bostadsmarknad. Nuvarande ordning innebär emellertid att möjligheterna att få bostad växlar mellan skilda kommuner inom området. Dessa olikheter uppfattas med rätta ofta som orättvisa. De bostadssökande tvingas inte sällan på grund av att olika väntetider och förmedlingsnormer tillämpas i området att acceptera en bostad som ligger långt ifrån arbetsplatsen.

Som utredningen framhåller föreligger inget kommunalrättsligt hinder för kommuner att komma överens om samverkan i bostadsförmedlingsverksamheten. I storstadsområdena har kommunerna också frivilligt sökt samordna sina bostadsförmedlingar. Jag har fortlöpande följt detta arbete i Stockholmsområdet, där olägenheterna av nuvarande ordning är mest framträdande. Remissyttrandena från överståthållarämbetet, Stockholms bostadsförmedling, Stor-Stockholms planeringsnämnd och majoriteten i Stockholms förorters samarbetsnämnd ger vid handen att samordningssträvandena i Storstockholmsområdet inte givit tillfredsställande resultat. Yttrandet från Göteborgs bostadsförmedling har samma innebörd för Göteborgsområdets del. Rådande olikheter belyses också av följande ur utredningens slutbetänkande hämtade uppgifter från en undersökning av år 1965 beviljade förturer

i form av lägenhetsreservationer för vissa yrkesgrupper samt av sociala och medicinska skäl.

Undersökningen omfattar 154 kommuner, däribland alla de större städerna utom Göteborg. I genomsnitt har 33 % av de lägenheter som förmedlats anvisats med förtur. Stora avvikelser finns mellan olika kommuner. Förtursandelen är mycket låg i Stockholm, 2 %, och i Malmö, 18 %. I storstädernas förortskommuner är andelen däremot hög: i Stockholms förortskommuner 39 %, i Göteborgs förortskommuner 34 % och i förortskommunerna till Malmö 44 %. I övriga städer utgör förturerna mer än en tredjedel. Den vanligaste förtursanledningen är anställning inom industrin som svarar för mellan 25 och 40 % av samtliga förturer i alla kommunerna utom Stockholm. Där är anställning i samhällelig verksamhet helt dominerande förtursanledning med 82 % mot ca 25 % i övriga kommuner.

I Storstockholmsområdet har det hittills visat sig omöjligt att nå enighet om gemensam bostadsförmedling med rätt för varje deltagande kommun att för egna ändamål reservera högst 20 % av de lägenheter som kommunerna förfogar över för förmedling.

Jag anser att utvecklingen nu visat att möjligheter till statligt ingripande behövs för att få till stånd den samverkan som bäst gagnar effektivitet och rättvisa.

Vid remissbehandlingen av utredningens första betänkande ville några remissinstanser avvakta utredningens förslag om bostadsförmedlingarnas tillgång till bostäder och om anvisningsnormerna. Utredningen har nu i sitt slutbetänkande lagt fram förslag i dessa ämnen. Anvisningsnormerna påverkar frågan om gemensamma förmedlingar på det sättet att den enhetlighet som är syftet med gemensam förmedling kräver att alla kommuner som deltar i den gemensamma förmedlingen följer samma anvisningsnormer. Frågorna om bostadstillgången och anvisningsnormerna har jag anmält tidigare denna dag (prop. 1967:100). Om den ordning jag därvid förordat genomförs, kommer i båda dessa hänseenden att finnas underlag för gemensamma bostadsförmedlingar.

Utredningen föreslår att det statliga ingripandet skall kunna avse bara kommuner inom ett område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende. Detta förslag har inte mött någon erinran och jag biträder det. Det kan således bli fråga om samverkan mellan kommuner i olika kommunblock. Med stöd av bostadsförsörjningslagen och kungörelsen den 14 december 1962 (nr 655) angående kommunala bostadsbyggnadsprogram meddelar bostadsstyrelsen föreskrifter om sådana program. Föreskrifterna ger ledning vid bedömningen av frågan vilka områden som kan anses utgöra enheter i bostadsförsörjningshänseende.

I flera remissyttranden understryks att staten inte bör ingripa med tvång mot kommunerna förrän det visat sig att det avsedda resultatet inte kan nås genom frivillig kommunal samverkan. Jag är av samma mening. Det

bör som utredningen säger föreligga starka skäl för ingripandet. I varje bostadsförsörjningsområde där samverkan behövs måste prövas om ingripande påkallas för att bostadsförsörjningen skall främjas i den utsträckning som är nödvändig. Som utredningen föreslår bör denna prövning ankomma på Kungl. Maj:t. Jag biträder därför utredningens förslag om lagstiftning som ger Kungl. Maj:t befogenhet att ingripa med förordnande om gemensam bostadsförmedling. Som framhålls i ett yttrande bör ingripande kunna ske även om det rubbar ett bestående avtal mellan kommuner om gemensam bostadsförmedling. Självfallet förutsätts då att avtalet till följd av sitt innehåll eller sin tillämpning eller därför att det inte omfattar tillräckligt många kommuner inte tillgodoser de krav som måste ställas på effektivitet och enhetlighet.

En reservant i utredningen och några remissinstanser anser att avsteget från den kommunala självbestämmanderätten blir mindre om det statliga ingripandet förutsätter framställning från åtminstone en av de berörda kommunerna. Något sådant villkor gäller inte i de få andra fall där kommuner kan åläggas att samverka, nämligen i fråga om regionplan och på skolans område. Jag ansluter mig till de skäl överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län anfört mot reservantens förslag. Ett ingripande i den kommunala självbestämmanderätten som i det enskilda fallet skulle vara beroende av en kommuns intresse gentemot en annan kan jag inte förorda.

Kommunerna bestämmer själva hur aktivt de skall engagera sig i bostadsförsörjningen. Staten kan inte ålägga kommunerna att bygga bostäder. Mot denna bakgrund befarar några remissinstanser att vissa kommuner, om de tvingas in i samarbete, kommer att inskränka sitt bostadsbyggande. Jag har tidigare denna dag föreslagit riktlinjer för bostadspolitiken m. m. Mina förslag grundas på att kommunernas ansvar för bostadsförsörjningen kommer att bestå och fördjupas. Allmän enighet råder om att bostadsförsörjningen är en viktig kommunal uppgift. Jag är övertygad om att kommunernas inställning till bostadsbyggandet inte påverkas på det sätt som befaras i de nämnda yttrandena.

Utredningen, som föreslår att samverkan skall ske i kommunalförbund, förutsätter att förbundsfullmäktige skall anta riktlinjer för verksamheten. Enligt min mening innebär detta inte tillräckliga garantier för att bostadsförmedlingen i det område som omfattas av förordnande om gemensam förmedling sker efter enhetliga principer. För att ett förordnande av Kungl. Maj:t skall bli meningsfullt bör det därför förbindas med skyldighet för de samverkande kommunerna att tillämpa *samma* anvisningsnormer i hela området. En bostadssökande som överklagar ett förmedlingsbeslut kan då få prövat om normerna följts i visst fall men däremot inte deras lämplighet.

I mitt anförande tidigare denna dag om riktlinjer för bostadspolitiken m. m. har jag föreslagit att sådana villkor för statligt bostadslån skall kunna

ställas att kommunen får rätt att förmedla nyproducerade bostäder. Kommun som fått förmedlingsrätt på denna grund skall enligt mitt förslag vara skyldig att iaktta vissa anvisningsnormer. Avsikten är att dessa, om riksdagen godtar förslaget, skall tas in i bestämmelserna om bostadslån. Jag utgår från att förordnande om gemensam bostadsförmedling blir aktuellt endast i områden där kommunerna eller i vart fall någon av dem har förmedlingsrätt enligt bostadslånebestämmelserna och således måste följa de statliga anvisningsnormerna. Det med Kungl. Maj:ts förordnande förenade kravet på enhetliga normer medför då att de statliga normerna blir tillämpliga i alla de berörda kommunerna. Det är på grund av denna sammankoppling av bostadslånebestämmelserna och lagstiftningen om gemensamma bostadsförmedlingar inte nödvändigt att i lag eller med stöd av lag ange innehållet i anvisningsnormerna.

I de fall då frivillig kommunal samverkan på bostadsförmedlingens område fungerar tillfredsställande finns enligt min mening inte anledning att genom statligt ingripande bestämma vilken form för samverkan som skall användas.

I frågan om samverkansform i de fall då kommunerna åläggs att samverka är meningarna delade. Utredningen och de flesta remissinstanserna anser att kommunalförbund då bör vara obligatoriskt. Några remissinstanser föreslår att kommunerna skall ha valfrihet mellan kommunalförbund och avtal. Företrädarna för den senare meningen åberopar att kommunalförbund blir en alltför tungrodd organisation.

Jag anser i likhet med överståthållarämbetet att med hänsyn till både de samverkande kommunernas och de bostadssökandes intressen avtalsformen inte är lämplig om den inte kompletteras med särskild lagstiftning. Sådan lagstiftning kan inte övervägas i detta sammanhang. De nämnda intressena kan tillgodoses i tillräcklig omfattning om kommunalförbundsformen används. Jag biträder därför utredningens förslag.

Enligt kommunalförbundslagen kan ett redan befintligt kommunalförbund anförtros ytterligare uppgifter, under förutsättning att de deltagande kommunerna är desamma. Det är alltså inte alltid nödvändigt att bilda ett särskilt kommunalförbund när Kungl. Maj:t förordnat om gemensam bostadsförmedling.

Några remissinstanser anser att självständiga kommunala bostadsförmedlingar skall kunna verka vid sidan av en gemensam förmedling. Förslagen är mer eller mindre långtgående. Vissa innebär att de lokala förmedlingarna skall ha de huvudsakliga förmedlingsuppgifterna och den gemensamma förmedlingen sörja endast för samordningen. Andra innebär att de lokala förmedlingarna främst skall vara filialkontor och informationsorgan för allmänheten. I ett yttrande önskas förbud mot dubbelorganisation.

Jag har i det föregående föreslagit att förordnande om gemensam bostadsförmedling skall förenas med skyldighet för de deltagande kommunerna att

tillämpa samma anvisningsnormer. Det bör ankomma på kommunalförbundets organ att se till att denna skyldighet fullgörs. Den önskvärda effektiviteten och likformigheten kräver överblick som skapas bäst genom central ledning. Rörligheten på bostadsmarknaden inom området främjas också bäst om verksamheten leds centralt. Jag anser därför att kommunerna bör vara skyldiga att genom kommunalförbundet anordna en gemensam bostadsförmedling med det centrala organ som behövs för att verksamheten skall kunna drivas så som jag här har angivit.

I samband med riktlinjerna för bostadspolitiken m. m. har jag föreslagit anvisningsnormer som innebär att lägenheter i en kommun till viss andel skall få reserveras för särskilda grupper av bostadssökande. Denna andel kan vara olika för skilda kommuner. Om kommunerna ingår i kommunalförbund för gemensam bostadsförmedling synes det inte vara nödvändigt att ifrågavarande lägenheter fördelas av den gemensamma förmedlingen. På grund härav och för att bereda service åt allmänheten bör därför filialorgan kunna förekomma i kommunerna.

För kommunalförbund skall finnas förbundsordning som skall innehålla bestämmelse om bl. a. förbundsfullmäktiges antal och det antal ledamöter i fullmäktige varje medlemskommun skall utse. När kommunalförbund bildas på frivillig väg skall förbundsordningen fastställas av länsstyrelsen. Är kommunerna inte ense om förbundsordningens innehåll, kan fastställelse inte ske och förbundet inte komma till stånd.

I de få fall där kommunalförbund f. n. kan bildas mot kommunernas vilja är frågorna om förbundsordningens innehåll reglerade på följande sätt. I regionplaneförbunds fullmäktige utses en ledamot, tillika ordförande, av Kungl. Maj:t, 129 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385). Övriga ledamöter utses av medlemskommunerna till det antal för varje medlem som bestäms i förbundsordningen. Kan enighet i något hänseende inte uppnås angående förbundsordningen skall länsstyrelsen besluta därom. Kan enighet mellan medlemskommunerna i kommunalförbund på skolväsendets område inte uppnås angående förbundsordningen skall länsstyrelsen besluta därom efter samråd med läns skolnämnden, 47 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319). I båda fallen gäller i övrigt kommunalförbundslagen.

Kommunalförbund kan bestå av kommuner i olika län. Bestämmelser om vilken länsstyrelse som i sådant fall fastställer förbundsordning saknas utom i byggnadslagen, där det i 130 § sägs att Kungl. Maj:t får bestämma att länsstyrelsen i ett av länen skall ta befattning med de regionplanefrågor som ankommer på länsstyrelse.

När det gäller kommunalförbund som bildas för gemensam bostadsförmedling enligt Kungl. Maj:ts förordnande bör förbundsordningen, om kommunerna inte är ense, i allmänhet beslutas av länsstyrelsen. Sådant kommunalförbund kommer sannolikt i vissa fall att omfatta kommuner i skilda län. Förhållandena torde då vara sådana att det inte bör åläggas en av läns-

styrelserna att pröva förbundsordning och bestämma antalet fullmäktige från varje kommun. Denna uppgift bör åvila Kungl. Maj:t. Kommunalförbund för gemensam bostadsförmedling kommer i de flesta fall att omfatta en större stad med förortskommuner. För att lösningen av de intressekonflikter som kan uppstå till följd härav skall underlättas bör länsstyrelsen resp. Kungl. Maj:t ges befogenhet att utse ordförande i förbundsfullmäktige och förbundsstyrelsen, om medlemmarna inte kan bli ense härom.

Vad utredningen anfört om förbundsfullmäktige och förbundsstyrelse föranleder ingen erinran från min sida.

De lagbestämmelser som behövs för att kommuner skall kunna åläggas att anordna gemensam bostadsförmedling bör som utredningen föreslår tas in i bostadsförsörjningslagen. Det är då också lämpligt att dit flytta den nuvarande bestämmelsen i 10 § hyresregleringslagen om rätt för Kungl. Maj:t att ålägga viss kommun att anordna avgiftsfri bostadsförmedling.

Information om bostadstillgången

Inledning

Som jag nämnt förut kan kommun enligt hyresregleringslagen åläggas att anordna avgiftsfri bostadsförmedling. Enligt bostadsförsörjningslagen är kommun skyldig att genom lämpligt kommunalt organ förmedla lån och bidrag, som utgår av statsmedel i syfte att främja bostadsförsörjningen, samt att i övrigt biträda vid handhavandet av den statliga låne- och bidragsverksamheten för bostadsförsörjningsändamål. Dessa lagbestämmelser grundar inte någon allmän skyldighet för kommunerna att tillhandagå den bostadssökande allmänheten med upplysningar om läget på bostadsmarknaden i kommunen. I kommuner som har anordnat bostadsförmedling kan denna i allmänhet lämna sådana upplysningar. I andra kommuner fullgörs uppgiften ibland av andra kommunala organ eller av allmännyttigt eller kooperativt bostadsföretag.

Bostadsförmedlingsutredningen

Utredningen understryker att bostadsförmedlingsverksamheten utgör en så betydelsefull service till allmänheten att den är värd största möjliga stöd. Förmedlingarna bör enligt utredningen inrikta sig på att lämna allmänheten informationer om bostadsmarknaden.

I detta sammanhang erinrar utredningen om bostadsbyggnadsutredningens förslag i betänkandet »Höjd bostadsstandard» (SOU 1965:32 s. 507). Bostadsbyggnadsutredningen anförde i huvudsak följande. En lokal bostadsmarknad är i allmänhet för stor för att kunna överblickas av en enskild bostadssökande. Denne behöver kunna grunda sitt bostadsval på informationer dels om pris, dels om egenskaper hos lägenheterna såsom storlek, utrustningsstandard, miljö och läge. För detta behöver han service från något organ med en samlad överblick över tillgång och efterfrågan på den lokala bostadsmarknaden och med möjligheter att tillhandahålla informationer även om andra bostadsmarknaders utseende. Den bästa utgångspunkten för en sådan service är centrala bostadsregister för de olika lokala bostadsmarknaderna med uppgifter om när bostäder blir färdiga eller lediga samt om bostadssökandenas önskemål rörande förstagångslägenhet och lägenhetsbyte. Servicefunktionen bör läggas på de nuvarande bostadsförmedlingarna, men de måste då få större resurser och större befogenheter än de har f. n. Arbetsförmedlingssystemets uppbyggnad bör kunna tjäna som förebild. Vid remissbehandlingen av bostadsbyggnadsutredningens förslag ansåg flera remissinstanser (se prop. 1966:1 bil. 13 s. 180) att bättre information och

service till allmänheten beträffande tillgång och efterfrågan på lägenheter skulle underlätta cirkulationen inom bostadsbeståndet. Remissinstanserna instämde i bostadsbyggnadsutredningens uppfattning om bostadsförmedlingarnas roll i detta sammanhang och om deras behov av ökade befogenheter och resurser.

Bostadsförmedlingsutredningen anser också att det finns åtskilliga beröringspunkter mellan den statliga arbetsförmedlingen och den kommunala bostadsförmedlingen. Båda verksamheterna har till uppgift att informera allmänheten om läget i stort på resp. marknad och samtidigt lämna råd och vägledning i de enskilda fallen. Det ligger i sakens natur, att såväl arbetssökande som bostadssökande i samband med att de anmäler sig hos förmedlingsorganen bereds tillfälle att framföra alla önskemål och synpunkter beträffande den efterfrågade arbetsanställningens resp. bostadens beskaffenhet, belägenhet, ekonomiska villkor osv. Vid anvisning av bostad — liksom i fråga om arbetsanställning — bör förmedlingen vidare i möjlig mån beakta sökandens synpunkter men naturligtvis råda honom att ändra eller modifiera sina önskemål, om dessa är orealistiska.

Såtillyvida kan enligt utredningen arbetsförmedlingssystemets uppbyggnad tjäna som förebild för de kommunala bostadsförmedlingarna, att den informativa och rådgivande sidan av verksamheten bör utvecklas och främjas. Av stor vikt är sålunda att bostadsförmedlingen håller den bostadssökande allmänheten underrättad om sin verksamhet. Uppgifter bör tillhandahållas om lägenhetstillgången, planerad nybebyggelse, ungefärliga väntetider till skilda lägenhetstyper, storleken av hyror och avgifter osv.

Remissyttrandena

Några remissinstanser behandlar frågan rörande ökad upplysning till allmänheten om bostadsförsörjningsläget i kommunerna. En genomgående uppfattning är att ökad service behövs.

Svenska riksbyggen väcker tanken på en bostadsförmedlande myndighet i varje kommunblock med uppgift att förmedla lägenheter där och i övriga delar av landet samt med serviceuppgifter. Bostadsförmedlingarnas kunskaper om tillgång och efterfrågan på bostäder på den lokala marknaden bör enligt *SABO* delges de bostadssökande genom utställningar, broschyrer och annonser. Enligt *LO* bör man i syfte att öka bostadsförmedlingarnas service till de bostadssökande pröva metoder liknande dem som arbetsförmedlingen använder. Servicen behövs även i en balanserad bostadsmarknad.

Stor-Göteborgs samarbetskommitté upplyser att Göteborgs stad har beslutat inrätta en särskild informationscentral som fortlöpande skall upplysa bostadssökande om bostadsproduktionens lokalisering, lägenhetsutformning, kostnader, inflyttningstider, tillgång till centrumfunktioner, kollektiv trafik m. m. I de övriga kommunerna i Göteborgsområdet är bostadsproduktionen i regel förlagd till ett eller ett par områden som de bostadssökande är väl-

bekanta med och dessa har oftast möjligheter att i god tid få de upplysningar som behövs. *Drätselkammaren i Uddevalla* framhåller att erfarenheterna visar att bostadssökandenas önskemål om bostadens belägenhet och kostnader blir betydligt mer realistiska om sökandena får information i dessa frågor. Sådan service bör bostadsförmedlingarna lämna.

Hyresgästernas riksförbund skisserar en ökad serviceverksamhet på följande sätt. Bostadsförmedlingen informeras kvartalsvis av bostadsföretagen om den produktion de beräknar skall bli inflyttningsklar under det kommande året. Därvid lämnas exakta uppgifter om general- och stadsplaner, antal lägenheter och deras fördelning på olika storlekar samt preliminära uppgifter om hyra och i förekommande fall insatser. I en permanent utställningslokal och genom andra tillgängliga informationskanaler presenterar sedan bostadsförmedlingen i samarbete med resp. bostadsföretag de olika projekten i det kommande årets produktion. De som är intresserade av bostad i något av de utställda projekten uppmanas att komma in med ansökan med angivande av de uppgifter om familjestorlek, innehavd bostad, inkomst och eventuellt övriga uppgifter som bostadsförmedlingen begär eller som den sökande önskar åberopa som stöd för sin ansökan.

Departementschefen

När jag i fjol anmälde vissa bostadspolitiska frågor i anslutning till behandlingen av bostadsbyggnadsutredningens betänkande »Höjd bostadsstandard» (prop. 1966: 1 bil. 13 s. 201) yttrade jag att jag i likhet med utredningen ansåg att marknadsföringen av bostadslägenheterna måste ägnas större uppmärksamhet än tidigare. Jag fann det angeläget att de bostadssökande vid val av bostad kunde få service från något organ som hade samlad överblick över bostadsmarknaden. Tanken att utveckla de kommunala bostadsförmedlingarna till organ härför förtjänade enligt min mening att övervägas.

Både i bostadsförmedlingsutredningens betänkande och remissyttrandena framhålls att de kommunala bostadsförmedlingarnas service åt allmänheten är viktig. Enligt min mening är det av vital betydelse för bostadsförsörjningen att den bostadssökande allmänheten kan få allsidig och saklig upplysning om bostadstillgången. I många kommuner är de bostadssökande i alltför stor utsträckning hänvisade till att skaffa sig uppgifter om läget på bostadsmarknaden genom kontakt med olika bostadsproducenter m. fl. De får därigenom ofta en ofullständig bild av möjligheterna att få sin bostadsefterfrågan tillgodosedd. En förbättring av informationen till allmänheten ser jag därför som en angelägen uppgift. Genom god sådan information ökas förutsättningarna att bostadsmarknaden skall fungera bra och tillgängliga bostäder bli fördelade på lämpligaste sätt. Med hänsyn till kommunernas centrala uppgifter i fråga om bostadsförsörjningen framstår det som en naturlig kommunal uppgift att svara för upplysning om bostadstillgången.

Den skyldighet att anordna bostadsförmedling som f. n. kan åläggas kommun torde få anses åtminstone i viss mån innefatta skyldighet att ge information till de bostadssökande. Hur långt denna skyldighet sträcker sig kan dock vara föremål för tvekan. Även i kommuner som inte har bostadsförmedling kan behövas information och annan service åt de bostadssökande.

Kommun är enligt bostadsförsörjningslagen skyldig att förmedla statliga lån till bostadsbyggandet. Vissa kommuner skall också upprätta bostadsbyggnadsprogram. Dessutom har kommunen sådan befattning med plan- och byggnadsfrågor att de personer som sköter dessa angelägenheter får ingående kännedom om bostadsförsörjningen i kommunen. Jag anser därför att det i allmänhet inom den kommunala förvaltningen finns underlag för en utvidgad serviceverksamhet av det slag jag berört. Det gäller i första hand att ta vara på och systematisera detta underlag. Där bostadsförmedlingar finns bör verksamheten knytas till dem. I andra kommuner kan ser-

vice lämnas av någon tjänsteman med kännedom om förhållandena, t. ex. fastighetschef eller kommunalkamrer. Jag anser det viktigt att ett bestämt organ eller en särskild tjänsteman i kommunen är skyldig att fortlöpande samla och ordna alla tillgängliga uppgifter om bostadsförsörjningen i kommunen. Det kan ske genom kontakter med kommunala organ och bostadsproducenter. På grundval av det insamlade materialet bör bostadssökande som begär det informeras om möjligheterna att få bostad i kommunen, bostädernas belägenhet och utrustning, kostnader och andra förhållanden som bostadssökande behöver kännedom om.

Det bör enligt min mening inte möta hinder att kommun uppdrar åt ett bostadsföretag att ombesörja serviceverksamheten.

Jag föreslår således att kommunerna åläggs att svara för sådan information som jag här har angivit. Ett sådant åliggande bör skrivas in i bostadsförsörjningslagen.

Verksamhetens omfattning måste självfallet variera i kommunerna. I stora kommuner med bostadsbrist krävs särskilda initiativ för bostädernas marknadsföring. Jag vill emellertid understryka att även kommuner med jämvikt på bostadsmarknaden bör vara skyldiga att lämna de bostadssökande information om bostadstillgången.

Kommunala bostadsbyggnadsprogram

Nuvarande ordning

Enligt 3 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande skall kommun med mer än 10 000 invånare till ledning för kommunens framtida åtgärder med avseende på bostadsproduktionen inom kommunen uppgöra bostadsförsörjningsplan. Detsamma gäller annan kommun för vilken Kungl. Maj:t med hänsyn till bebyggelsens snabba utveckling eller andra särskilda omständigheter föreskrivit det. Bostadsförsörjningsplan skall upprättas efter samråd med den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer och efter antagandet tillställas nämnda myndighet. Plan skall lända till huvudsaklig efter rättelse beträffande bostadsproduktionen inom kommunen. Erfordras mera väsentliga avvikelser från planen skall ny plan upprättas.

Bostadsstyrelsen föreslog i en framställning, som redovisades i prop. 1962:1 (bil. 7 s. 272—274) att planeringen av bostadsbyggandet skulle läggas om. Styrelsen framhöll att bostadsförsörjningsplaner hade upprättats för endast ett fåtal kommuner och att det förelåg betydande brister i fråga om samordningen mellan å ena sidan bostadsbyggandet och dess planering och å andra sidan övriga investeringar och bebyggelseplaneringen. Förslaget innebar att skyldigheten för små och medelstora kommuner att upprätta bostadsförsörjningsplan skulle ersättas av ett åläggande för i princip alla kommuner att upprätta bostadsbyggnadsprogram. Dessa skulle avse en femårsperiod och revideras årligen. Syftet med sådana rullande femårsplaner skulle vara att klarlägga omfattningen och inriktningen av den behövliga bostadsproduktionen och möjligheterna att genomföra den. Enligt styrelsens förslag skulle 3 § bostadsförsörjningslagen ändras i överensstämmelse härmed.

Vid anmälan av detta förslag (nyssnämnda prop. s. 285) anförde föredragande departementschefen att förslaget syntes vara värt att pröva. Innan närmare erfarenheter vunnits av den föreslagna verksamheten borde dock någon lagändring inte genomföras. Departementschefen ansåg att Kungl. Maj:t hade befogenhet att, inom ramen för gällande lag, utfärda de föreskrifter som erfordrades för att en verksamhet av detta slag skulle kunna igångsättas på försök. Riksdagen godtog vad departementschefen föreslagit (SU 1962:46 s. 39, rskr 146).

Bestämmelser om kommunala bostadsbyggnadsprogram har meddelats i

kungörelsen den 20 december 1962 (nr 655) angående kommunala bostadsbyggnadsprogram. Dessa bestämmelser innebär i huvudsak följande.

Kommun som vid ingången av år 1962 hade mer än 10 000 invånare samt annan kommun, beträffande vilken Kungl. Maj:t föreskrivit det, skall upprätta bostadsbyggnadsprogram. Syftet är att främja att bostadsbyggandet inom kommunen förbereds och genomförs på ett ändamålsenligt sätt. Program skall upprättas varje år och avse de fem närmast följande kalenderåren. I program skall anges omfattningen och inriktningen av det erforderliga och möjliga bostadsbyggandet under de år programmet avser. Vidare skall i programmet de olika förutsättningarna för detta byggande redovisas. Kommuner i ett område som kan anses utgöra en enhet i fråga om bostadsförsörjningen skall vid upprättande av program samråda med varandra. Kommun skall årligen till länsbostadsnämnden lämna redogörelse för upprättat program. Nämnden skall med ledning härav tillstålla övriga länsmyndigheter de uppgifter som kan behövas för deras verksamhet.

Departementschefen

Verksamheten med bostadsbyggnadsprogram har nu bedrivits omkring fyra år. Ca 400 kommuner är f. n. skyldiga att upprätta sådana program. De senast upprättade programmen, som avser åren 1966—1970, är de tredje i ordningen. Som jag har anfört tidigare denna dag i samband med anmälan av fråga om riktlinjer för bostadspolitiken m. m. synes denna verksamhet ha varit av stor betydelse som medel att skapa en realistisk grund för kommunernas planeringsåtgärder. Även i övrigt har erfarenheterna av verksamheten varit goda. Jag räknar därför med att verksamheten skall fortsätta, i huvudsak enligt de nu tillämpade riktlinjerna.

Som jag förut nämnt har programverksamheten hittills haft karaktär av försöksverksamhet, som avviker från de former för bostadsbyggandets planering som förutsattes vid bostadsförsörjningslagens tillkomst. Tiden synes mig nu vara inne att ge verksamheten en fastare förankring i lagen. 3 § i lagen bör därför ändras så att den bättre stämmer överens med den nu tillämpade ordningen för kommunernas planering av bostadsbyggandet. Som hittills bör bostadsbyggnadsprogram upprättas i kommun där ett kontinuerligt bostadsbyggande av någon omfattning förekommer eller kan förutses. F. n. skall bl. a. alla kommuner med över 10 000 invånare göra upp sådana program. Med hänsyn till kommunsammanläggningar synes det mindre lämpligt att behålla denna gräns. Vissa kommuner med flera invånare torde kunna undvara program, medan kommuner som f. n. har mindre än 10 000 invånare behöver program för sin expansion. Jag föreslår därför att Kungl. Maj:t i varje särskilt fall får bestämma om kommun skall upprätta bostadsbyggnadsprogram. Skyldigheten torde framdeles komma att omfatta i stort sett samma kommuner som f. n.

Hemställan

I enlighet med vad jag anfört i det föregående har inom inrikesdepartementet upprättats förslag till

1. lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande och

2. lag angående upphävande av 10 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga dessa lagförslag.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten